

Данијела Спасић* | МОДЕРНА ПОРОДИЦЕ

Апстракт: Модерна није један празан временски континуум или чиста филозофска категорија. Она је просторна одредница свих сукоба цивилизација, судара култура и демонизовања демократије. У њој је Човек онечовечен, роботизован, усамљен, уплашен, без корена. Бежећи од њених благодети, он се враћа искону – Породици. Али, касно... На размеђи историјских и духовних епоха, Породица је разбијена, без ослонца, без снаге и нема шта да му пружи. Ово је прича о њеним поразима, о Човековом трагању за уточиштем и његовој жељи да сва безживотна и хладна богатства савршене Модерне замени топлином обичне и просте породичне љубави.

Док је Црна смрт харала Европом, односећи половину њеног становништва, многи грађани су у очајању скренули поглед са Неба на Земљу. Они, наклоњенији филозофији, покушавали су, како би овладали телесним светом, да открију тајне постојања и одгонетну велике загонетке живота, док су се сиромашни само надали да ће превазићи своје патње.

И тако је Бог пао на Земљу као Човек, а крута верска доктрина средњег века изгубила своју моћ и уступила место проучавању великих древних цивилизација Рима, Грчке и Египта. Док је жеља за крсташким ратовима јењавала, богови Олимпа поново су се рађали и поново су се биле олимпијске битке. Човек је супротставио свој ум срцу Божјем и завладао је Разум.

Било је то време великих достигнућа у филозофији, уметностима, медицини, музици. Култура је цветала с великом помпом и церемонијом, али уз велику цену. Стари закони погажени су пре него што су створени нови. Прелаз од строгог повиновања речи Божјој и вере у вечито спасење на слављење Човека и награда материјалног света, познат као хуманизам, био је, заправо, сложена промена... Овако је Марио Пузо (Mario Puzo) осликао социјално-културолошки контекст у који ће сместити причу о Породици (Familia) као литерарно сведочанство о универзалном људском импулсу ка социјабилности који се, услед блокираности легитимних

---

* Асистент на Криминалистичко-полицијској академији у Земуну и докторант на Факултету безбедности у Београду, e-mail: danijela.s@open.telekom.rs

структура за његово испољавање, појављује у патолошким облицима као што су гангстерски гангови (Фукујама).

Породица (Familia) је наративна слика тамне стране модерне у савременом породичном колективитету, као нуклеусној социјалној творевини, оптерећеној актуелизованом борбом индивидуализма људског бића (кроз његово трагање за властитим утемељењем и смирајем, односно супстанцијализацијом) и колективне социјалне декаденције као консеквенцијалне одреднице култа прогреса и разноврсних *-изама* (индустријализма, капитализма, анархизма, социјализма, прагматизма, хуманизма, либерализма...).

Модерна је изродила социјалне индивидууме који су хришћански морал одговорности и љубави према ближњем свом заменили моралом хедонизма и утилитаризма. Ново доба ослободило је традиционални дух човечанства средњовековних окова догме, једноумља, апотеозе Нат човека и других, свеколиких „вечитих истина“. Модерно човечанство рођено је, али и још живи, уљуљкано, у „вртлозима“ револуција: духовне и идеолошке (Француска буржоаска), материјалне и научне (Индустријска) и информационе (Информатичка и кибернетичка). А Револуције лагано и нечујно једу своју децу... Нови Човек егзистира као „техничка интелигенција“, по којој се једино разликује од животиње (Scheler). Након што се, у свеколикој егзалтираности, укључио кроз социјалне улоге у вишестепене социјалне структуре, Човек модерне се, у суштинском смислу, распао, не успевајући сачувати ни какву-такву људску самобитност и особеност. Своју индивидуалност жртвовао је наметнутој социјабилности, и утопио се у „мору“ социјалног капитала (Фукујама) различитих облича и степена групе хомогености.

Модерно грађанско друштво је полако и сигурно, корачајући стаменим кораком путем ка *Крају Историје*, прошло различите фазе својих преображаја: од предузетничког, преко менаџерског до технократског, бирократског и либералног, од индустријског до постиндустријског, заогрнуто плаштом либералне демократије – исходиштем сваке потребе за *исотхумиом*, као сваковрсном афирмацијом савременских идеала слободе и једнакости (Фукујама).

Модернизовано човечанство постало је колективитет конзумената. Међутим, о његовим потребама одлучује разрађена машинерија државног маркетинга, централизована и вестернизована продукција жеља, илузија, потреба, идеала, идола и вредности. При томе, *сваки добро направљени спот у основи до примитивности и досаде понавља структуру Павловљевог условног рефлекса: „месо и звоно“, при чему се као „месо“*

појављују љубав, радост, пријатељство, а као „звон“ нпр. Coca-Cola, али је та структура врло делотворна, до степена да „звон“ заиста може заменити „месо“. Урбани човек, одвојен од сваке изворне природности, окружен је новом „социјалном природом“ и „новом нормалношћу“, која му одређује како да мисли, живи, љуби и осећа (Галовић).

Димензије савремености модерног индивидуума ослобођеног сопствене сржи, есенције, и колективитета као простог збира конзумента масовне потрошње, са свим консеквенцама њихове синтезе, постају одраз отуђења, аномије, осамљености, друштвеног распада и изолације, и у крајњим донетима Модерне, прелазе у доба стрепње-крика. Са њим се завршава (егзистенцијално, функционално и темпорално) доба Модерне.

О глобализацији

Али, Модерна је изнедрила суштаство Глобалног – једно ново „излазеће Сунце“ које је остало на хоризонту после скидања „гвоздене завесе“ 1989, које не припада никоме, али све обасјава, обухватајући цео Свет и дарујући му универзални, али и постмодерни карактер. Тај исти Свет обасјан „новим Сунцем“, нашао се на прекретници, збуњен и ускомешан; после скоро полувековних битака два гледијатора у Арени, заборављене су ране, положени крвави мачеви у песак и почела је бајка о новом светском поретку. Колоквијално, био је то *социјални процес током којег опада утицај географије на социјални и културни ангажман... који не имплицира хомогенизацију, већ много више имплицира већу повезаност и детериторијализацију...* (Malcolm Waters). Ширио је мирис претњи који се мешао са мирисом шанси. У његовом идеолошком конструкту јачале су везе између друштава и проблема.

Временом, описиван је као сукоб цивилизација (Хантингтон), крај историје или судар култура (Фукујама), криза светског система (Валенштајн), униполаризам, посткомунизам, транзиција... И Свет је, у општем хаосу економске, социјалне и информационе модернизације, постао егцентричан. Он се преобразио у мерило, дизајнера, арбитра, спасоносца или застрашујућег судију. На делу су планетаризација, мондијализација и интернационализација живота, са свим њиховим оспоравањима и отпорима. Хладни рат замењен је тзв. врућим миром, док у утешном недостатку великог и општег сукоба диљем планете свако мало избијају локални ратови *због неодговарајућих граница* (Хантингтон) и хуманитарне интервенције епско-лирско-романтичних „карактера“: *Пад Црног Сокола, Ми-*

лосрдни Анђео, Пустињска олуја, Северна стража, Хитни бес, иза којих се хуманизам мерио хектолитрима проливане крви. Уместо планетарне идиле и кооперације свих са сваким, у постбиполарној ери успостављена је неоимперијална надмоћ једине преостале мегасиле, позната као униполаризам или унилатерализам. Цурење слатких сокова Модерне завршило се у чашама гламурозног Запада за којим каска „остатак“ некада подељеног света. Глобализам је пред олтарима Великих покрштен у американизам.

У Новом једнобивствујућем Свету заживела је Демократија, трапава пратиља једног и јединог либерално осмишљеног Глобалног. Диљем Планете она живи и у својим потврдама и у својим оспоравањима. Постала је привлачна и својим непријатељима. Свуда где је нашла довољно простора и плодног тла, раскринкала је друштвену хипокризију и нарушила традиционалне хијерархије. Глобално обезвређивање граница и технолошко сажимање времена и простора допустили су Демократији да се препусти таласима слободе и једнакости и струјама слободног капитала, који је временом продирао све дубље у све поре друштвених структура и идеолошких занесености, покривајући либерализмом како колосална, тако и маргинална тржишта, и не осврћући се на (не)логичности свог избора. *За последњих пола века економски раст обогатио је стотине милиона људи у индустријском свету, претварајући потрошњу, штедњу и инвестиције у масовни феномен. Ово је присилило социјалне структуре друштва да се прилагођавају* (Фарид Закарија).

У Демократији сунце никад не залази. Пролиферација Демократије је децентрализовала системе знања, образовања и информисања. *Сви су повезани, а нико нема контролу* (Томас Фридман). *На оној страни стварности, доступност информацијама је допринела и демократизацији насиља* (Закарија). У блажој, демистификованој верзији, на глобалном нивоу пролиферација економског, политичког, верског и војног насиља добијаће „тананије“ називе: сукоб цивилизација (Хантингтон) и/или судар култура (Фукујама).

И Свет је наново постао узнемирен, ускомешан и неуравнотежен. Пошасти које су некада давно плашиле људе средњовековља вратиле су се у модернизованом и технологизованом облику. Све је на екрану. Живот је дигитализован. Демократија је „роботизована“. Поред страхова од жеђи, губитка посла, сиромаштва и распада породице, Човека притиска и страх од рата, тероризма и епидемија. А све, опет, искључиво зависи од њега. Од количине индивидуалног и колективног разума, на уштрб неразумности, глупости и фанатизованог лудила.

О култури и цивилизацији, о сукобима и/или сударима

*If I am not for myself, who will be?
If I am only for myself, what am I?*

Hillel, Pirke Avot

Цивилизације су колевке народа, њихових јединствености и оригиналности, њихових речи, мисли, веровања, њихових Богова и божанстава, њиховог индивидуалног и колективног разума и лудила. Као синоним за уређеност, као контрастежа варваризму, оне (цивилизације у множини, како каже Хантингтон) егзистирају кроз устаљеност, урбаност и писменост (Хантингтон). Али, у односу према култури, цивилизације обухватају спецификум појединачног. За Диркема и Мауса (према Хантингтону), то је *врста моралног миљеа који обухвата одређен број нација, при чему је свака национална култура само посебан облик целине*. За Шпенглера цивилизација је *неизбежна судбина Културе... најспољашњија и највештачкија стања за које су врсте развијеног човечанства способне... закључак, ствар која је постала наслеђујућа ствар која постаје*.

Цивилизације су релативне животне творевине које овековечује мисао, веровање и дух, идеје и вредности. Културе су исконске силе које подржавају безграничност трајања и тежину одговора на питање *Who am I?*, есенцијално исходиште свих порива за самобитношћу разноврсних колективитета. Религије су *differentia specifica* цивилизацијских наслеђа и сродници који носе генетски материјал многовековног културног потенцијала.

Незахвална је, логички сложена и тешка свака класификација, категоризација и математичко моделирање у оквиру широког спектра цивилизацијских конструката који су својим трајањем обележили многовековно опирање варваризму. Хантингтон је препознао осам самодејствујућих. У својој *Студији Повијести*, Arnold Toynbee је идентификовао 21 велику цивилизацију; само шест од њих постоји у савременом свету.

Несталност и променљивост цивилизацијских идентитета под баластом времена, историјских неминовности и фатализма, осуђује широкогрудно прихватање цивилизацијске парадигме *ми и они* и маркирање расадних линија између цивилизација и „варварства“, односно, доминантних религија „блиског нам Запада“ и далеког Истока, с једне, и ислама, са друге стране. „Они“ су, на неки начин, наша покопана прошлост и, у комбинацији с незнањем, предрасудама и изнад свега страхом, „ми“ се плашимо

да би „они“ могли одредити нашу будућност. Ми живимо у секуларном свету где се слободни говор лако може претворити у неосећајно и неодговорно изругивање, док други виде религију као свој врховни циљ, ако не и последњу наду. Испробали су све, од национализма до регионализма, од комунизма до капитализма. Пошто је све пропало, зашто Бог не би добио шансу?

Супротстављени смо, у вечитом сукобу, дуж „неодговарајућих граница“ (Хантингтон). Које то не одговарају такве границе? На још дубљем и чак атавистичком нивоу, то је сукоб између културе страха и културе понижења...

Културни идентитет обликује ниво и интензитет социјабилних веза, форму и квалитет социјалног капитала (Фукујама), превасходно у сфери економског поверења. Тако се у различитим равнима култура прихвата, чува и негује као *наслеђени етички обичај* (Фукујама). На нивоу економске егзистенције, усмеравања се врше према традиционалним религијским или етичким системима. Поштовање специфичних етичких кодова дефинише ниво и степен поверења али и признања међу индивидуумима у границама једног колективитета. Комбинација индивидуализма и фамилијарности, базирана на примарним одредницама и поштовању културног идентитета једне заједнице, обезбеђује границе економског просперитета.

Сваки културни ентитет (етницитет) користи традиционалне датости и дефинише облике своје интерне уређености, али акцептира и спољашње утицаје, све у циљу ефикасне контроле материјалног развоја. Фамилијаризам у Италији, северној Кореји или Кини није дијаметрално супротан нити супарнички настројен према конфучијанству, будизму, етносима који се корпоративно организују одбацујући фамилијарност или вапећи за левијатанском мудрошћу. Чему онда сукоби или судари? Довољни и потребни су само додире или укрштања...

Али,... Модерна увек оставља једно *али*. На измаку Модерне, и *пре него што се може трансцендирати, човек је онечовечен. Пре но што се може уздигнути, умртвљен је. Слобода му је дата, а затим узграбљена. Богат и разнолик живот који је могао водити сада је стандардизован... Маса расте. Сличнији смо једни другима него икада пре; и више нас мучи осећај заробљености и осамљености* (Росенберг, 1967, наведено према Хараламбос, Холборн, 2002: 883).

Рађа се нужност повратка коренима, искону, тражење идентитета. Ко смо? Одакле смо потекли, из каквог гнезда смо полетели? Да ли је могућ повратак у колевку свих жеља, маштања и очекивања? Потребна нам је

Породица. Не као *Familia* Марија Пуза, већ чиста, сакрална, вредна и пуна љубави, тог исконског услова свих услова. Али, *ако ништа не изгледа извесно или сигурно, ако је у загађеном свету чак и дисање опасно, онда људи следе погрешне снове о љубави, док се ти исти снови одједном не претворе у ноћне море* (Бек, Бек-Гернсхајм, 1995; наведено према Гиденс, 2003: 193).

О породици у сукобу/судару цивилизација и култура

Цивилизација је проширена породица (Хантингтон). Примарна социјална „подружница“ различитих индивидуума, повезаних благошћу емоција и хладноћом интереса, формира свој лични културни модел друштвене и економске егзистенције конвергенцијом екстерних социјалних параметара и интерних модела понашања, дефинисаних кроз породичне вредности и прећутно усвојене традиционалне етичке кодексе.

Било да говоримо о цивилизацијама или културама, о њиховим сукобима и/или сударима, говоримо, „иза кулиса“, о породици. У поставци свих теоријских напора да се објасне (не)логичности избора правог пута у социјабилност или да се заснује идеја о сукобу цивилизација, леже одреднице традиционално-религиозног-културолошког, моралног и функционалног кодекса егзистенције породичног колективитета. Шта се дешава у *модерној породици*?

Породица Модерне на Западу јесте жртва у сукобу између посла, љубави и слободе.

„Централна драма нашег времена“ (Гиденс) води се, пре свега на либералном Западу, и препознаје се кроз антагонизам између полова, заснован на њиховој борби за признањем (Фукујамин *thymos*) идентитета и мултиплицираних права. *Младе жене желе самосталност и самоиспуњење, како кроз породицу тако и кроз посао. Оне су спремне на ризик, узбуђења и промене. Постоји све веће приближавање између традиционалних вредности мушкараца и нових вредности жена* (Рубин, 1994; наведено према Гиденс, 2003: 197).

Светост брака и породичних релација поништава се њиховим суровим опозитом –разводом.

Губљење колективног породичног идентитета у форми породице са једним родитељем још једна је од западних пошаста. Само у Британији на измаку претходног миленијума било је више од 1,6 милиона таквих породица.

„Разорени домови“ обнављају се и преко реконституисаних породица. Ни у њима, као ни у бинуклеарним породицама нема дефинисаних норми које помажу односе између очуха, маћехе, пасторака. Одсуство биолошких и присуство нових родитеља, наметнутих, доноси конфузију и питања.

Одсуство оца и „криза мушког родитељства и очинства“ (Фукујама) рађају велике поремећаје у изградњи способности преговарања, сарадње и компромиса у процесу сазревања још неизграђених индивидуума, али и у каналисању мушке сексуалне енергије и агресивности. Несвесно се прихвата и став *боље имати оца који се враћа са напорног посла кући и пије пиво испред телевизора него немати никаквог*. Можда би, стога, уместо приче о „сукобу цивилизација“ требало чешће помињати „Марш милион мушкараца“, који у оквиру црначке заједнице организује Народ Ислама, указујући на велики број самохраних мајки и њихову децу која одрастају испуњена бесом и отуђењем (Гиденс).

Модерна је изнедрила и алтернативе браку: *кохабитацију*, популарну ванбрачну заједницу, неоптерећену формалностима брачног заједништва; *заједнице хомосексуалаца* које ће, поред емоционалних, условити и формалне, легислативне тешкоће у домену имиграција, социјалне помоћи, плаћања пореза, питања наслеђа и бриге о деци...

Породица је отшкринула двери своје интимности. Видели смо потресне слике сурове реалности. Насиље, оружје, физичке и психичке драме жена и деце, бег и повлачење у тишину, умртвљену нежност. Породица је данас, изузимајући војску и полицију, најнасилнија заједница у друштву. Изложеност насиљу, насилничким обрасцима понашања, медијима, у покушају да се потисне сва немоћ економске неприлагођености, негује се агесија, зло према најближима. Љубав се убија, емоције потискују, а остаје само прост егзистенцијални страх који наноси бол и патњу, прихватајући као образац питања синтагму *Хикори дрво, жене и коњи. Што их више бијеш, то су бољи*.

Модерна је открила да се у породичном амбијенту Запада, окруженом извитопереним нагонима, оболелим емоцијама, чак и деца, та духовно најчистија и морално неискварена божја створења, жртвују морбидним жељама бића којима безгранично верују. Ниједна култура, религија, цивилизација није у својим животним и фамилијарним кодексима дозволила злостављање или инцест. И поред тога, посрнула и болесна људска бића иду против свих небеских и земаљских закона, право у пакао...

* * *

Породица Модерне на Западу налази се на раскршћу! Историјска, морална, културна, економска и функционална прекретница траже трансформацију и повратак чистоти и љубави. Савремена нужност као залог за будућност налаже успостављање контроле над свим облицима породичних искушења, промена и потреса, да би брак и породица остали стамени облици социјабилних колективитета.

...Зато нам ћорсокак у коме смо се нашли омогућава да сагледамо мањкавости друштва у целости. Време је за велико спремање, а то у нашем случају значи темељну реконструкцију. Морамо темељно да сагледамо растојање које нас дели од идеала. Отворено друштво, наиме, живи од самокритике...

Литература

- Фукујама, Ф., (1997), *Судар култура*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Фукујама, Ф., (1997), *Крај историје и последњи човек*, Подгорица: ЦИД.
- Галовић, М., (1996), *Социјална филозофија – Друштвеност и повијесност човека у раздобљу краја модерне*, Загреб: Деметра.
- Гиденс, Е., (2003), *Социологија*, Београд: Економски факултет.
- Хантингтон, С., (2000), *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, Подгорица: ЦИД; Бања Лука: Романов.
- Haralambos, M & Holborn, M., (2002), *Sociologija – teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing.
- Мандра, А., (2001), *Основи социологије*, Подгорица: ЦИД, Универзитет Црне Горе.
- Парсонс, Т., (1992), *Модерна друштва*, Ниш: Градина.
- Схефер, П., (2007), *Либерална нелагодност европске интеграције*, Београд: Круг.

MODERNISM OF FAMILY

By Daniela SPASIC

ABSTRACT

Modernism is neither an empty time continuum nor a pure philosophical category. It is a spatial determinant of all conflicts of civilizations, clashes of cultures and demonization of democracy. In it the Human is being dehumanized, robotized, lonely, scared, without roots. Running away from its comforts, he is returning to the primordial – the Family. Alas, too late... At the crossroads of historical and spiritual epochs the Family gets broken, without support, without power and has nothing to offer to him. This is a story of its defeats, of the Human search for shelter and his wish to replace all the lifeless and cold wealth and riches of the perfect Modernism by warmth of the simple and common family love.